

Д.Б. Столярук,
Управління Національного банку України в Харківській області

ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ НА СФЕРУ ГОТІВКОВОГО ОБІГУ В УКРАЇНІ

Оптимізація обігу готівки в країні має важливе значення для досягнення фінансової та макроекономічної стабільності економіки. Одним із показників розвитку грошового обігу є частка готівки у структурі грошової маси. Зменшення кількості готівки, що перебуває в обігу, є одним із завдань центрального банку кожної країни. Національний банк України також проводить політику, спрямовану на зменшення частки готівки в грошовій масі.

У результаті протягом останніх років в Україні стала спостерігатися тенденція щодо зменшення частки готівки у грошовій масі. Якщо у 1996-1999 роках вона не перевищувала 43 %, у 2002 році становила вже близько 40 %, то на початок 2008 року зменшилася до 27 %.

Проте світова фінансова криза, що охопила також і Україну, внесла свої корективи. З березня 2008 року частка готівки у грошовій масі поступово почала збільшуватися і, незважаючи на зменшення у 2009 році грошової маси, зросла до 32 % (за станом на 01.08.2009).

Серед головних причин, що призвели до зміни зазначеної тенденції, можна виділити такі:

- по-перше, криза довіри у банківській системі. Неспроможність окремих банківських установ виконувати свої зобов'язання перед клієнтами, що призвело до кризи довіри населення до банківських установ та, як наслідок, різкого відтоку депозитів з банків (у 2008 році з депозитних рахунків було отримано готівкою – 10,8 млрд. грн., за 9 місяців 2009 року – 9,8 млрд. грн.);
- по-друге, девальвація гривні. Нестабільність курсу гривні призвела до виникнення ажіотажного попиту на іноземну валюту, що, у свою чергу, спричинило зростання попиту на готівку для здійснення валютнообмінних операцій (різниця між обсягами купівлі і продажу валюти у 2008 році становила 3,5 млрд. грн., а за 9 місяців 2009 року – 4,1 млрд. грн.).

Наслідком збільшення готівки в обігу на тлі спаду в економіці стало уповільнення швидкості обігу готівки. Якщо у 2007 році готівкова маса здійснювала 8,1 обертів за рік, то у 2008 – 7,6.

Отже, для забезпечення потреб грошового обігу готівкою необхідне постійне її збільшення в обігу, що потребує додаткових витрат з боку Національного банку України на організацію готівкового обігу. Окрім того, збільшення готівкових розрахунків сприяє ухиленню від оподаткування та подальшої тінізації економіки.

Враховуючи вищевикладене, сьогодні є актуальним розроблення та реалізація комплексу заходів, спрямованих на зменшення позабанківського обігу готівки та її залучення до фінансового обороту країни.

Слід зазначити, що зменшити кількість готівки в обігу можна лише, якщо обмежити попит на неї з боку населення та суб'єктів господарювання.

Щодо можливих заходів, які б сприяли залученню готівки до банківських установ, то першочерговими завданнями є повернення довіри до банківських установ та стабілізація на валютному ринку.

Серед наступних кроків, спрямованих на зменшення попиту на готівку, мають бути такі:

- заборона діяльності обмінних пунктів, що працюють за агентськими угодами з банками, оскільки значна частина операцій у них не відображається в обліку та обслуговує тіньовий сектор економіки, що підтримує попит на готівкові кошти;
- нормативне врегулювання питань, які б забезпечили збільшення безготівкових розрахунків населення за товари та послуги.